

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 5 juni 2019

Mål nr

T 5342-18

PARTER

Klagande

Östermalms Teknisk Bilservice AB:s konkursbo, 556971-2473

Adress hos konkursförvaltaren

Konkursförvaltare: Advokat LO

Motparter

1. JH

2. GK

Ombud för 1 och 2: Jur.kand. GS

SAKEN

Återvinning i konkurs

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2018-10-09 i mål T 3622-18

DOMSLUT

Högsta domstolen förklarar att betalningarna inte kan återvinnas hos JH och GK med stöd av 4 kap. 10 § konkurslagen.

Högsta domstolen meddelar inte prövningstillstånd rörande målet i övrigt. Hovrättens domslut står därmed fast.

Högsta domstolen förpliktar Östermalms Teknisk Bilservice AB:s konkursbo att ersätta JHs och GKs rättegångskostnad i Högsta domstolen med 17 500 kr, avseende ombudsarvode, med ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Konkursboet har yrkat att Högsta domstolen ska förplikta JH och GK (Fastighetsägarna) att solidariskt till konkursboet betala 100 000 kr med viss ränta, befria konkursboet från skyldigheten att ersätta Fastighetsägarna för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förplikta Fastighetsägarna att ersätta konkursboet för rättegångskostnader i de instanserna.

Fastighetsägarna har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 10.

DOMSKÄL**Frågan i målet**

1. Återvinning enligt 4 kap. 10 § första stycket konkurslagen kan ske av en betalning av en skuld, som skett senare än tre månader före fristdagen, om denna gjorts med annat än sedvanliga betalningsmedel, i förtid eller om

beloppet avsevärt har försämrat gäldenärens ekonomiska ställning. Som en ytterligare förutsättning gäller att betalningen inte ändå med hänsyn till omständigheterna kan anses ordinär. Utan att det framgår av lagtexten förutsätts också att betalningen är till nackdel för i vart fall någon av borgenärerna (se prop. 1986/87:90 s. 119).

2. Den huvudsakliga rättsfrågan i målet är vad som utgör ”betalning av en skuld” i bestämmelsens mening.

Bakgrund

3. MS med enskild firma Östermalms Teknisk Bilservice (Firman) hyrde en lokal i en fastighet som sedan 2015 ägdes av JH och GK. Fastighetsägarna ställde ut hyresavier till Firman, och hyran betalades genom insättning på bankgirokonto med angivande av OCR-nummer.

4. MS var även ställföreträdare för ett aktiebolag, Östermalms Teknisk Bilservice AB (Bolaget). MS hade med verkan från den 1 januari 2015 överfört sin tidigare verksamhet i Firman till Bolaget. Därefter bedrev Bolaget verksamhet i lokalen. Verksamheten bedrevs både före och efter överföringen under namnet Mekonomen.

5. Något tillstånd till överlåtelse av hyresrätten inhämtades dock inte (jfr 12 kap. 32 och 36 §§ jordabalken). Det förelåg därmed inte något hyresförhållande direkt mellan Fastighetsägarna och Bolaget; Firman kvarstod som hyresgäst i förhållande till Fastighetsägarna.

6. Bolaget försattes på egen ansökan i konkurs den 28 september 2016 som också var fristdagen.

7. Konkursboet väckte talan om återvinning mot Fastighetsägarna enligt 4 kap. 10 § första stycket konkurslagen avseende fem betalningar under 2016 som Bolaget hade gjort inom tre månader före fristdagen enligt följande

- 40 000 kr den 25 juli,
- 15 000 kr den 4 augusti,
- 25 000 kr den 15 augusti,
- 10 000 kr den 16 augusti, och
- 10 000 kr den 30 augusti.

8. Fastighetsägarna bestred att återvinning kunde ske. De anförde att betalningarna inte avsåg Bolagets skuld, att betalningarna med hänsyn till omständigheterna var ordinära samt att betalningarna inte hade varit till nackdel för borgenärerna.

9. Tingsrätten och hovrätten har funnit att betalningarna avsevärt har försämrat Bolagets ekonomiska ställning och att betalningarna varit till nackdel för borgenärerna. Enligt domstolarna förutsätter emellertid en återvinning enligt 4 kap. 10 § första stycket konkurslagen att konkursgäldenären betalat en egen skuld. Domstolarna har konstaterat att något skuldförhållande inte har funnits mellan Bolaget och Fastighetsägarna och att Bolagets betalningar till Fastighetsägarna följaktligen inte har avsett Bolagets egen skuld. Återvinningstalan har därför avslagits.

10. Högsta domstolen har, med utgångspunkt i hovrättens bedömning att de enskilda betalningarna ska räknas samman och att betalningarna avsevärt har försämrat Bolagets ekonomiska ställning, meddelat prövningstillstånd i frågan om återvinning av betalningarna kan ske hos Fastighetsägarna med stöd av 4 kap. 10 § konkurslagen. Frågan om prövningstillstånd beträffande målet i övrigt har förklarats vilande.

Återvinningsinstitutets syfte och verkan

11. Återvinningsreglerna ger möjlighet att ingripa mot i och för sig giltiga rättshandlingar som företas för att kringgå följderna av en eventuell konkurs. Borgenärerna ska vara tryggade mot att gäldenären placerar sina tillgångar så att borgenärerna inte kan komma åt dem eller att gäldenären gynnar någon borgenär på övrigas bekostnad. Återvinningsreglerna uttrycker samtidigt en avvägning mellan borgenärsintressena och den allmänna omsättningens intressen, dvs. affärslivets intresse av att giltiga transaktioner blir bestående. (Se prop. 1986/87:90 s. 119 f.)

12. En återvinningstalan avseende ett avtal eller avtalsprestation berör inte avtalsförhållandet mellan konkursgäldenären och återvinningsvaranden. Istället innebär återvinningen en korrigerande verkning av avtalets verkningar såvitt gäller det inbördes förhållandet mellan konkursborgenärerna. Om en betalning återvinns, leder det till att fordringsrätten återuppstår och den kan då göras gällande i konkursen utan bevakning (4 kap. 21 § konkurslagen).

Betalning av en skuld enligt 4 kap. 10 § första stycket konkurslagen

13. Ordalydelsen av 4 kap. 10 § första stycket konkurslagen – ”betalning av en skuld” – utesluter inte i sig att betalning av någon annans skuld kan återvinnas hos betalningsmottagaren. Det ligger dock närmast till hands att så förstå bestämmelsen att konkursgäldenären genom betalningen ska befrias från en betalningsförpliktelse.

14. Frågan är om bestämmelsen i 10 § första stycket förutsätter att konkursgäldenären har gjort betalningen just till sin egen borgenär eller om uttrycket betalning av en skuld kan omfatta även det fallet att betalningen har skett till borgenärens borgenär. Den situationen har inte uttryckligen behandlats i förarbetena (prop. 1975:6 och prop. 1986/87:90).

15. Regelns objektiva karaktär, som innebär att den träffar även godtroende betalningsmottagare, talar för att den bör tolkas restriktivt.

16. I rättsfallet NJA 1985 s. 117 uttalade Högsta domstolen att en säkerhet som gäldenären hade ställt för annans skuld inte kunde återvinnas enligt den objektiva återvinningsregel som numera finns i 4 kap. 12 § konkurslagen. Rättsfallet har i den juridiska litteraturen ansetts ge stöd för att även bestämmelsen i 10 § första stycket tar sikte på betalning av konkursgäldenärens egen skuld. Den sistnämnda bestämmelsen riktar sig, enligt vad som har anförts i litteraturen, bara mot borgenärsgynnande transaktioner, dvs när någon av borgenärerna gynnas på annans bekostnad. (Se Gertrud Lennander, Återvinning i konkurs, 4 uppl. 2013, s. 209 f. och Hans Renman, Återvinning enligt 4 kap. konkurslagen, 2 uppl. 2013, s. 170 f.)

17. Enligt rättspraxis har återvinning varit möjlig då en tredje man varit involverad i betalningen. En sådan s.k. medelbar betalning har kunnat återvinnas bara under förutsättning att egendom som tillhör gäldenären har tagits i anspråk vid betalningen och betalningen i realiteten företagits av konkursgäldenären till sin egen borgenär. Det har alltså funnits ett direkt skuldförhållande mellan konkursgäldenären och betalningsmottagaren, även om betalningen har inbegripit åtgärder av tredje man. (Se t.ex. NJA 1996 s. 282 och NJA 1996 s. 333.)

18. Det kan i sammanhanget påpekas att 4 kap. 10 § första stycket bör läsas tillsammans med övriga återvinningsregler. Rör det sig exempelvis om en gåva kan i stället återvinning enligt 6 § aktualiseras, utan att det krävs några ytterligare förutsättningar. Om rättshandlingen är otillbörlig, kan återvinning komma ifråga enligt vad som anges i 5 §.

19. Bestämmelsen om återvinning av en betalning i 4 kap. 10 § första stycket ska därför så förstås att den omfattar bara betalning av gäldenärens skuld till den egna borgenären. Med andra ord krävs det för att återvinning

av betalning av en skuld ska kunna ske, att gäldenären har ett självständigt betalningsansvar som medför att betalningsmottagaren i sin tur kan kräva gäldenären direkt.

Bedömningen i detta fall

20. I detta fall har Bolaget, som är andrahandshyresgäst, betalat hyrorna direkt till Fastighetsägarna, som är borgenär till förstahandshyresgästen, Firman. Hyresbetalningarna har visserligen genomförts av Firmans innehavare MS, som samtidigt var firmatecknare för Bolaget. Det är emellertid Firman som är betalningsskyldig för hyrorna enligt hyresavtalet och som därigenom har ett skuldförhållande till Fastighetsägarna. Vid sådant förhållande kan det inte anses att Bolagets betalning av hyrorna har avsett dess egen skuld i den mening som avses i 4 kap. 10 § första stycket konkurslagen eller att Bolaget annars har fått ett självständigt betalningsansvar. Inte heller i övrigt har konkursboet anfört någon omständighet som kan ge rätt till återvinning enligt den angivna bestämmelsen.

21. Någon återvinning av betalningarna enligt 4 kap. 10 § konkurslagen kan därför inte ske.

Slutsatser

22. Frågan i prövningstillståndet ska besvaras på så sätt att återvinning av betalningarna inte kan ske hos Fastighetsägarna med stöd av 4 kap. 10 § konkurslagen.

23. Vid denna bedömning saknas det skäl att pröva om betalningarna varit ordinära eller varit till nackdel för borgenärerna. Det saknas också skäl att meddela prövningstillstånd i målet i övrigt.

24. Fastighetsägarna har vunnit helt i den del prövningstillstånd har meddelats. Konkursboet ska därför ersätta Fastighetsägarna för deras rättegångskostnad i Högsta domstolen. Det yrkade beloppet är skäligt.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Agneta Bäcklund, Lars Edlund, Eric M. Runesson (tillägg) och Stefan Reimer (referent, tillägg)
Föredragande justitiesekreterare: Pia Nilsson Taari

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2019-04-30

Mål nr
T 5342-18

SÄRSKILT YTTRANDE

Justitieråden Eric M. Runesson och Stefan Reimer, referent, tillägger följande.

Som framgår av Högsta domstolens avgörande punkten 19 så kräver bestämmelsen om återvinning av betalning i 4 kap. 10 § första stycket konkurslagen att gäldenären har ett självständigt betalningsansvar gentemot betalningsmottagaren.

Ett sådant ansvar uppkommer i regel i följd av ett kreditavtal eller motsvarande. Ett självständigt betalningsansvar och därmed en skuld kan dock även uppkomma i vissa andra situationer, till exempel i följd av en rörelseöverlåtelse när förvärvaren gentemot överlåtaren har tagit över ansvaret för överlåtarens skulder och parterna också har avsett att tillskapa en självständig rätt för överlåtarens borgenär att kräva förvärvaren. (Jfr Håkan Nial, Ansvar för skulder vid affärsöverlåtelse i Festskrift till Erik Marks von Würtemberg, 1931, s. 444 - 461, Knut Rodhe, Obligationsrätt, 1956, s. 610 f. och ”Ränteskruven” NJA 2005 s. 142.)